

Sovā sātā. Kažoki.

#LatgalesKulturasProgramma #VKKF

Atceroties un uzskaitot visas Kažoku mājas, secinām, ka "Kažokos" ir apdzīvotās Atpiļu, Kupču Pītera (Pētera Kupča), neapdzīvotā Dyuru (Dūru), fragmentāri saglabājušās Kupču Stepona (Stefana Kupča), Ēveļu Juoņa (Jāņa Ēveļa), Indriku Pītera (Pētera Indrika), Krivišu Albinis (Albīnas Zelčas) un Indriku Teklis (Teklas Indrikas) mājvietas, par ko liecina vēl pa kokam, krūmam, akai, mūsu atmiņām. Es vēl pietiekami labi atceros un esmu bijusi trijās no šīm "zudušajām" mājām – Indriku Pītera, Krivišu Albinis un Indriku Teklis mājās, kuras laikposmā no manas bērnības līdz šodienai tikušas vai nu nojauktas, vai kā Indriku Pītera māja – nodegusi. Tāpat blakus mūsu – Atpiļu – mājai, kur kolhoza laikā tika salikti no tūrumiem atvestie lielle aukakmeņi, kopš bērnības atceros akas vietu, pie kuras nedrīkstējām iet tuvumā, kā vienīgo atmiņu no vēl vienas "Kažoku" mājas – Indriku Cīpra, Gelis i Juluša (Ciprijana, Helēnas un Jūlija) mājvietu, sauktu par Juluša vītu. Par pārējām mājvietām, ko atceras mamma Ināra vai stāstījusi baba Mareite, zinu tikai no nostāstiem un aptuveni, kur tās bijušas – divas Strautu (Strautiņu) vietas un divas Savera (Ksavera) vietas tūrumā starp mūsu un Dyuru sātu... Turpmākajās publikācijās par katru māju un tās iemītniekiem pieskaršos atsevišķos stāstos.

Dyuru (Dūru) sāta

Iedzīvotāji. Vacīs Dyure (Jānis Dūre), sievas vārds nav zināms.

Dēls Dyuru Juons (Jānis Dūre), sieva Dyuru Anneite (Anna Dūra (dz. Spridzāne), bērni – Gendris (Henrihs), Ontons (Antons), Tanceits (Staņislavs), Geneite (Genovefa). Ontons un Aļva (Alvīne) (dz. Ločmele) un viņu bērni – Dzintra Sīle (dz. Dūre), Venārs, Jānis Divre (pasē ierakstīta šāda kļūdaina uzvārda Dūre forma), Daina Gavare (dz. Dūre), Skaidrīte Zizlāne (dz. Dūre). Mani vecvecāki Gendris (Henrihs) un Mare jeb Mareite (Marija) (dz. Zelča) un meitas – Ināra Atpile (dz. Dūre), Aina Diure (pasē kļūdaini ierakstīta šāda uzvārda Dūre forma), Zenta Rakstiņa (dz. Dūre). Kādu laiku dzīvojis Salinīku Vitolds (Vitolds Saleņiks), Mareitis tēvs Zelču Ontons (Antons Zelčs) (kad nomira sieva Anna un Vectilzā palika dzīvot viens). Bērnības vasaras – Ainas meita Kristīne Diure. Pirmos divus dzīves gadījumus arī es – Ineta – kopā ar mammu Ināru un tēti Antonu Atpili.

Mamma Ināra stāsta: «Atceros, ka senāk tika stāstīts, ka vecais Dyure (Dūre) – mans vecvectēvs Bērziņi bijis par stāstīti (pagasta vecāko), tāpēc esot apbedīts kaut kur Bērzu kapos. Dyuris it kā esot cēlušies no Gaigalavas. Dyuru sāta, kaut tā neliela, dzīvojis daudz cilvēku. Savu vectēvu Dyuru Juoni neesmu redzējusi pat fotogrāfijās. Kad mana mamma Mareite te ieprecējās 1951. g., vīratēvu Juoni nesatika dzīvu, viņš jau bija nomiris, kamēr tēvs Gendris (Henrihs) bija bijis karā. Te dzīvoja tikai Gendra māte Anneite un tēva brāļa Ontona ģimene. Dyuru Juons esot bijis labs šuvējs, cilvēki nākuši pie viņa šūt pilnīgi visu. Viņš pratis šūt pat kažokus. Savukārt ar babu Anneiti kopā tika pavadīta visa bērnība. Viņa Dyuru sāta ir ieprecēta. Viņa bijusi bārenīte, viņu izaudzinājuši sveši cilvēki. Viņas dzimtais uzvārds bijis Kupča, bet krustvecāki, viņu krustot, ierakstījuši savu uzvārdu, tā viņa kļuvusi par Annu Spridzāni. Viņa zinājusi stāstīt, ka Žagatiņi no Luočauņikim bijuši viņai rados. Viņa bija maza, maza augumiņa. Viņai vienmēr visas drēbes bija par lielu. Pufaika bija gandrīz kā mētelis. Anneite vienmēr teica – šā, čortinikūs vai čortiniks. Anneite vienmēr ganīja govīs. Kad viņa kļuva vecāka, mums, bērniem, bija jāiet viņai palīgā ganos.

Anneite ir piedzimuši četri bērni. Meitiņa Geneite (Genovefa) mirusi maziņa un apbedīta Golvaru kapos, tikai Anneite nezināja kapa vietu, jo tad, kad citi aizveda bērniņu apbedīt, viņai vajadzēja palikt mājās un bērniņiem gatavot ēst. Viņa radāja un teica – naz', kur muna meitineite apglobuota... Dēls Tanceits kara laikā tika sašauts un mira. Starp Indriku Teklis un Kupču Ontona sātom kādreiz bija tāds mežiņš. Tur Dyuru Ontons slēpās, arī malkas šķūnī starp malkas grēdām bija slēpies, lai neietu karā. Tai laikā prasīja kaimiņiem, lai tie izstāsta, ja zina, kas un kur slēpjas. Gan jau kāds bija ko pateicis. Tanceits bija gājis uz mežiņu pie brāļa un ticis sašauts plecā. Kupču meitas vēl bijušas plecu aptinušas ar dvieli, lai neasiņo. Kā stāstīja Anneite, mežinieki Tanceiti veduši ar zirgu uz Bērziņi pusē pa silu, Anneite braukusi līdzī dēlam līdz pusceļam. Viņa sapratusi, ka dēlu ved nošaut, ka neizglābt, paņēmusi dēla šņorzābakus, lai kaut kas paliek par atmiņu, paprasījusi, lai ieiētu mežā nokārtoties, bet patiesībā pa mežu aizbēgusi uz mājām. Tanceits kopā ar vēl trim puisiem esot apbedīts Bērzu kapos kaut kur pie žoga. Mans tēvs Gendris bija grībējis atrast brāļa kapu, jo zinājis, ka pēc gaišajiem matiem atpazīs brāli. Viņš paracis, paracis, bet sapratis, ka četras kopiņas neizraks, un atmetis šo domu...

Dzīvi palika un Dyuru sāta kādu laiku dzīvoja abi brāļi – Gendris un Ontons (Henrihs un Antons) ar ģimenēm un mamma Anneite. Ontons bija vecāks, viņš apprecējās pirmais. Viņš Dyuru sāta ieprecēja Aļvu (Alvīni) (dz. Ločmeli) no Ūdrenes toreizējās Vectilzās pusē. Aļvai agri bija miruši vecāki, viņu kopā ar Škaparu Ninu (Janīnu Škapari) bija izaudzinājis onkulis. Čakls bija Ontons, labi prata koka darbus, skaisti spēlēja cītaru. Tā, kaut ko būvējot, viņš bija nokļuvis Ūdrenē un iepazīsies ar Aļvu. Mana māte Mareite no Vectilzās bija Aļvas draudzene, un Aļva bija Mareitis mātes Zelču Annis (Annas Zelčas) (dz. Ločmeles) krustmeita. Apcievojot Aļvu te Dyuru sāta, Mareite iepazīs ar draudzenes vīra brāli Gendri un 1951. gadā te ieprecējās. 1952. gadā jau piedzimu es – vecākā meita Ināra. No Dyuru Ontona septiņiem bērniem šeit piedzimuši ir pieci – Dzintra, Jānis, Venārs, Daina un Skaidrīte, tikai Anna un Pēteris te nav piedzimuši, jo Ontona ģimene aizgāja dzīvot uz «Pīternīkim», aiz Svīstinis pīnuotovys, tur piedzima Pičs (Pēteris), bet Anna piedzima jau «Keibiniekos». Dyuru sāta bija maza, divas tik istabas, divas ģimenes, dzima bērni, nebija visiem vietas. Ontona ģimene un baba Anneite dzīvoja mājas vecajā galā, kur viena istaba (saukta – kambareits) un virtuve, mums bija lielā istaba. Kad māte Mareite te ieprecējās,

lielā istaba bija tikai piecelta klāt, nebija ne logu, ne durvju. Tobrīd tas bija kā mājas tukšais gals. Ko darīsi tukšā istabā, kā dzīvot? Mareitis tēvs Zelču (saukts arī Muoleņu) Ontons brauca no Vectilzās šurp, jo labi prata koka darbus, un sataisīja logus, durvis, ielika istabai grīdu, lai meitas ģimene var normāli dzīvot. Gendram un Mareitei piedzimām mēs – trīs māsiņas – Ināra, Aina un Zenta. Ar brālēniem un māsiņām visi spēlējāmies, sytam trypatys ap sātu, arī pakarojām, kā jau bērni.»

Ontona bērni mazāk ko atceras no dzīves Dyuru sāta, jo bija vēl mazi, kad devās dzīvot uz jauno dzīvesvietu. Dzintra varētu atcerēties vairāk, jo bija vecākā Ontona meita, taču jau mūžības ceļos... Skaidrīte neatceras neko, jo pirms došanās prom bija tikai trīs gadus veca. Daina atceras tikai fragmentu, ka lielā ūdens balljā viņa ar māsām un brāļiem mazgājās. Juoņam palicis atmiņā, ka Dyuru sāta piecu gadu vecumā bija sācis spēlēt garmošku (ermonikas) un raudādams prasījis mammai, lai viņam iedod paspēlēt instrumentu, kas stāvēja uzcelts uz skapja drošībā. Venārs spēlēja no septiņu gadu vecuma. Viņš ēdis plūmes un klausījies, kā Pīternīku Roberts (Roberts Pīternieks) katru vakaru uz vecā Keibas tilta spēlēja akordeonu. Abi brāļi joprojām mīl muzicēt. Venārs bieži ir redzams pat Latgales mēroga tautas muzikantu pasākumos uz lielās skatuves. Venārs un Juons atceras, ka patika lazdas lasīt riekstus. Venārs zina stāstīt, ka tēvs ar onkuli Gendri agri no rīta gājuši plaut sienu, un pēc pļaušanas devušies uz vecu pie izvilkt venteru ar svaigām zivīm. Ināra turpina: «Uz Golvaru pamatskolu paspēja iet tikai Dzintra, Jānis, Venārs (pabeidzis 1. klasi Golvaru pamatskolā). Patāla mums bija iešana uz skolu. Ziemā bija, ko brist... Pēc Ontona ģimenes pārcelšanās Dyuru sāta palika dzīvot mūsu ģimene un baba Anneite. Virtuvē bija tā saucamā poda greida, pods – auksta un grūti kopjama. Vēlāk māte sakrāja naudu, un grīda tika izcementēta.»

Ap visu Dyuru sāty teritoriju kā L burtā aug lazdas, laikam vairāk kā 50 krūmi... Neviens mājā neesmu redzējusi tik lazdu! Ak, cik riekstu tur gan manā, gan mammas bērnībā salasīti! Lazdas ap māju stādījuši gan Mareite, gan Aļva un Ontons. Mamma atceras, ka «uz Indriku Teklis pusi pa grāvi auga divi lieli vītoli, kļava un ķirši. Tas grāvis bija kā zemes robeža. Pa grāvi uz Keibu notecēja ūdens. Māte dusmojās, ka meliorācijas laikā izrāva visus šos kokus... Vai tad tik lieli koki jāizrauj?»

Dyuru sāta atrodas tā saucamajā Dyuru kolnā, uz māju ved ūlneica, kuras sākumā katrā pusē pa vanadzeišu (dzelteno akāciju) krūmam. Abās pusēs taciņai auga zilās un dzeltenās plūmes, dzeltenās avenes, tuvāk mājai korintes krūms, baltā maijroze, ceriņi un ābele. Jā, ābeles, tāpat kā jebkuru puķīti no ceļmalas, baba Mareite raka un nesa stādīt uz mājām. Un auga āboli – tik garšīgi, kā neviens! Tur, kur tagad aug borsčiki, Dyuru Ontonam bijuši bišu koki. Babas rozābele, saldā, dzidrā, antonovka, rudens sulīgie un saldskābie... Zināma katrā ābele. Un tik plūmju, kā Dyuru sāta, neesmu redzējusi nekur. Baba bija sastādījusi rindās gar māju gan zilās, gan dzeltenās plūmes, pa vidu pa ābelei vai jāņogu, upeņu krūmam. Lasīt varēja spaiņu spaiņiem, daļīt radiem, draugiem, kaimiņiem, vārt zapti, gatavot kompotus (Aina prata gatavot visgardāko plūmju kompotu, ar ko ziemā, sēžot uz cepļa, klausoties babas stāstītās pasakas un dzīves notikumus, mieloties petrolejas lampas gaismā, jā, jo Dyuru sāta nekad nav bijis elektrības). Dzelteno avenu garša, iemetot ogu mutē, kad ej ciemos pa ūlneicu un dzelteno plūmju medaini saldā smarža nav aprakstāma... Tas laikam ir aizsākums smaržu mīlestībai. Lielākais ieguvums, šķiet, ir, ka mums abām ar mūsu ir izdevies atrast smaržas, kas visvairāk līdzinās dzelteno plūmju aromātam. Tās ir vienas no Aritas mīļākajām smaržām. Tagad gan babas plūmes vairs neražo, laikam pāragušas, bet aug un atgādina...

Skaistākais, ka gan mūsu Atpiļu, gan manā Laju mājā aug babas augu kolekcija no Dyuru sāty – peonijas, miķeļi, ceriņi, piparmētras, irbenāji, martagonlilijas, ķeizarkroni, jā, arī dzeltenās plūmes... Kā nebeidzams stāsts.

Turpinājums nākamajā publikācijā...

Teksts Ineta Atpile-Jugane
Foto Arita Atpile-Dona

Valsts kultūrkapitāla fonda mērķprogrammas "Latviešu vēsturisko zemju attīstības programma" un biedrības "Latgales reģiona attīstības aģentūra" finansiālais atbalsts.